

KIEMELKEDŐ SZÖVETKEZETI GONDOLKODÓK, SZEMÉLYISÉ- GEK ÉS SZERVEZŐK ERDÉLYBEN

BALÁZS FERENC (1901–1937)

Balázs Ferenc Kolozsváron született 1901 októberében. Székely származású szülők gyermeke, négy testvér közül a második. Apja tisztviselő volt, anyja a háztartást vezette. Az elemi iskola négy osztályának elvégzése után a kolozsvári Unitárius Gimnáziumba járt. Itt érettségizett kiváló eredménnyel 1919-ben. Beiratkozott a kolozsvári Unitárius Teológiára, amelyet 1923-ban végzett el kitűnő eredménnyel. E korszakból megemlítendő, hogy ott szerepelt egy olyan történelmi jelentőségű mű szerzői között, mint a *Versek – elbeszélések – tanulmányok tizenegy fiatal erdélyi írótól* (megjelent 1923-ban, s négy írását tartalmazza). Teológiai eredményei alapján kétéves angliai tanulmányútra küldték az Oxfordi Teológiai Főiskolára. Ezután egy újabb kétéves meghívást kapott az amerikai egyesült államokbeli Berkeley város Teológiai Főiskolájára. Ott ismerkedett meg leendő menyasszonyával, feleségével, egy dán származású egyetemi hallgatóval. Balázs Ferenc Nyugatra indult és Kelet felől tért haza, Japánon, Kínán, Indián és a Közel-Keleten keresztül, körbejárva a világot. Így került fel a magyar világjárók listájára. Indiában Kőrösi Csoma Sándor sírját is felkereste. Japánban találkozott Toyohiko Kagawa japán költővel, hozzá csatlakozott és vele együtt járta a japán falvakat, megismerkedve az akkori japán falu és a mezőgazdaságból élők életével. Indiában pedig Gandhival és Rabindranath Tagore indiai költővel és politikussal került kapcsolatba, mindkettővel szoros barátság alakult ki. Tagoréval a szövetkezeti probléma és vidékfejlesztés kérdésében is közös nézeteik és álláspontjuk volt. Hazatérése után 1 évvel a Tordai-hasadék mellett fekvő Mészki falu unitárius eklézsiájának lelkészévé választották meg. Itt élte le hátralevő életét 1937 májusában bekövetkezett haláláig. Mészki faluban kezdte el életbe ültetni a szövetkezeti ügyet, a vidékfejlesztéssel, valamint a közösségi ügyvel kapcsolatban kialakult nézeteit, koncepcióját. Falujában szövetkezeteket szervezett és fejlesztett, úgymint fogyasztási, hitel-, gép- és tejszövetkezetet. Tordai székhellyel megalapította a világ első vidékfejlesztési szövetkezeti központot, melynek programjában az Aranyos völgyének vidékfejlesztése szerepelt. Balázs Ferenc a közösségszervezésben is élenjáró volt. Falujában, az általa vezetett közösségben olyan eredményeket ért el, mint a templom újjáépítése,

a papilak restaurálása, új iskola építése, kultúrotthon létesítése, ugyanakkor a nép felvilágosítását, nevelését is igen fontos feladatnak tartotta. Csoportokra osztva, kor és érdeklődési kör szerint szervezte meg tevékenységüket, s mindent 6–7 év alatt érte el. Túlhajsolt életmódja, életstílusa volt, ami a gyermekkorából hozott tüdőtuberkulózisának kiújulásához vezetett és végül halálos kimenetelű lett. 1937. május 22-én, 36 éves korában hunyt el. A gyászszertartáson jelen volt az erdélyi magyar értelmiség színe-java, és számos búcsúbeszédet tartottak. Olyan személyiségek búcsúztatták, mint Tamási Áron, László Dezső, Jancsó Béla, gróf Kemény János és mások. Megdöbbenésüknek adtak hangot, hogy az erdélyi magyar értelmiséget, szellemi életet mekkora veszteség érte Balázs Ferenc korai halálával. Nem volna teljes a kép, ha nem említénénk meg Balázs Ferenc írói hagyatékának a témánkhoz kapcsolódó részét: *Bejárom a kerek világot, A rög alatt, Zöld árvíz* és számos cikke, melyek az ekkori erdélyi magyar folyóiratokban jelentek meg. (Guzs)

BETHLEN LÁSZLÓ (1900–1967)

Bethlen László gróf (szül. Bethlen, 1900. ápr. 11. – megh. Innsbruck, 1967. okt. 7.). Jogi és közgazdasági doktor. 1929 óta a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének előbb igazgatója, majd 1940-ig vezérigazgatója. A harmincas évek folyamán a nagyenyedi Hangya Szövetkezetek Szövetségének igazgatósági tagja. A kolozsvári református kollégium főgondnoka, a Kaszinó elnöki igazgatója, a Mezőgazdasági Bank és a Minerva Biztosító intézet igazgatósági tagja, valamint az Erdélyi Gazdasági Egylet igazgatótanácsának a tagja, az Erdélyi Múzeum Egylet Közgazdasági szakosztályának elnöke. Közgazdasági és szövetkezeti kérdésekkel foglalkozó cikkeket és értekezéseket írt. Az erdélyi hitel- és tejszövetkezeti hálózatnak a modernizálása az ő vezető munkássága alatt történt a harmincas évek folyamán. Az 1940–1944 közötti időszakban az észak-erdélyi szövetkezetek központjának, a „Szövetség” Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központjának elnöke, a Marosvásárhely székhellyel megalakult Erdélyrészi Hangya Központ igazgatóságának tagja, országgyűlési képviselő, az Erdélyi Párt és az Erdélyrészi Gazdasági Tanács tagja. 1944 szeptemberében a kiűritési rendelet folytán távozik Kolozsvárról, a Szövetség ügyvezetését egy 5 tagú intézőbizottságra ruházva. Felesége, Széki gróf Teleki Margit, a Pitvar Háziipari Szövetkezet elnöke volt. Gyermekai: Jolán, Margit, László, István.

Irod: Gara Ernő (szerk.): *Kortársak lexikona. A romániai magyar nyelvterület szellemi és közéleti személyiségei. Romániai rész. Ezer rövid életrajz.* Cluj-Kolozsvár, Fraternitas, 1939. p. 953. *Keresztény magyar Közéleti Almanach. III. Erdély.* Budapest, Athenaeum. é.n. Gudenus János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája.* Arcanum CD-Rom. (Hunyadi)

BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR (1797–1842)

1795. dec. 14-én született Bölönben, 1842. febr. 3-án halt meg Kolozsváron. Művelődésszervező, útirajz- és naplóíró, a XIX. század első felében működő neves közéleti személyiség. Apja, F. Zsigmond, unitárius székely kismanes, anyja Kandal Judit. A kolozsvári unitárius főtanodában tanul (1815–1816 között), a kolozsvári királyi liceumban jogot végez, joggyakornok Wesselényi Miklóssal, akihez ettől fogva bensőséges baráti viszony fűzi; 1817–1830 között különböző jegyzői állásokat tölt be. 1830–1831 között hosszabb utazást tesz Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Angliában és az Egyesült Államokban. 1834-ben az Akadémia tagja lesz, 1838-ban pedig a kolozsvári színház titkára. Nagy utazásának emlékeit rögzíti főműve, az *Utazás Észak-Amerikában* (Kolozsvár, 1834). Fiatalon megismerkedik a kor radikális felvilágosult, majd liberális irodalmával. Művelődésszervező tevékenységet is kifejt, különféle irodalmi és polgári társaságok, valamint a Kolozsvári Kaszinó (1833) és a *Vasárnapi Újság* c. lap (1836) kezdeményezője és alapítója. A főműve nemegyszer republikánus elveknek is hangot adó könyv, amely a *Függetlenségi Nyilatkozat* magyar fordítását is közli, a reformkor egyik legnagyobb könyvsikere (1835-ben ismét kiadják, az Akadémia nagyjutalmát is elnyeri), a könyv nagy hatást gyakorol korára. A polgárosodás valóságos enciklopédiájaként kézikönyve, tankönyve a kor felnövekvő politikus nemzedékének. Nyugat-európai útinaplója közvetlenül a franciaországi, angliai utazás alatti, formailag kidolgozatlanabb, de szellemében az amerikai útirajzhoz közel álló feljegyzéseit tartalmazza. Töredékben maradt *Naplója az erdélyi napló-, emlékirat- és önéletrajz-irodalom* gazdag vonulatához tartozik. 1825-ben megalapította Kolozsváron a *Gondoskodó Társaságot* (*Provisionális Cassa*), amelynek célja a takarékoság, az eladósodottság elleni védekezés, segélynyújtás. Oberding József, a Gondoskodó Társaság monográfusa a társaság célját és felépítését tekintve hitelszövetkezetként határozza meg (1934). Imreh István a Gondoskodó Társaságot szövetkezeti alapon szervezett takarékpénztárnak tekinti, olyan társulásnak, amely régi és új pénzügyi elemeket kapcsol össze (2001). Erdélyben európai újdonságnak is minősíthető és a nyugati szövetkezeti mozgalmat is megelőző kezdeményezésekről beszélhetünk a Bölöni Farkas Sándor kezdeményezésére alakított kolozsvári Gondoskodó Társaság kapcsán, amelynek alapszabályzata hitelszövetkezeti minőségről és a modern szövetkezetek alapvető elemeinek tartalmáról tesz tanúbizonyságot. (Somai)

DR. GIDÓFALVY ISTVÁN (1859–1921)

Gidófalvy István az egyik legtermékenyebb magyar szövetkezeti tanulmányíró és szervező volt, nevéhez több száz erdélyi magyar szövetkezet megalakulása köthető. Aktív szövetkezetszervezői tevékenységét királyi közjegyzői munkássága idejében fejtette ki Maros-Torda és Kolozs vármegyében. Fő partnerei voltak a Pest megyei Hitelszövetkezet vezetői: gróf Károlyi Sándor, Hajós József, György Endre, Erdélyben pedig gróf Bethlen István és Szász Domokos református püspök. Kortársa volt még Ürmösi József unitárius, Karl Wolff szász, illetve Vasile Osvadă román szövetkezeti szervezőknek. Gidófalvy választmányi tagja volt a EMKE-nek, az EGE-nek, igazgatósági tagja az Országos Központi Hitelszövetkezetnek. 1886-ban az EMKE gazdasági szakosztályának szövetkezeti alapszabály-terjesztési propagandájában, a Pest megyei Hitelszövetkezet 1891-es erdélyi körútjának szervezésében, az 1895-ös marosvásárhelyi országos szövetkezeti kongresszus szervezésében vett részt. 1897-ben az EGE égisze alatt regionális szövetkezeti kirendeltséget próbált alapítani Kolozsvár székhellyel. Jelen volt a tusnádi Székely Kongresszuson 1902-ben. Gidófalvy érdeme, hogy a fennálló intézményes kereteket bővítve próbálta a szociális és gazdasági jólétet meghonosítani. Ilyen intézmény volt az egyház (a Görgényi Református Egyházmegye, valamint Szász Domokos erdélyi református püspök támogatását nyerte el a szövetkezetek támogatására 1894-ben, később pedig, 1908–1921 között, a református egyház főgondnokaként a kolozsvári-hóstáti földészek szövetkezését támogatta), a közigazgatás (közjegyzői praxisa idején szervezte a szövetkezeteket, kiszállásokat, alakuló közgyűléseket), valamint a kulturális és gazdasági érdekvédelmi szervezetek (EMKE, EGE). A századforduló személyiségeihez hasonlóan, a fenti közéleti tagságokon kívül Gidófalvy István a szabadkőműves páholyoknak is tagja volt. Politikailag a Szabadelví Párthoz tartozott. A kolozsvári törvényhatóság tagjaként városfejlesztési és szociálpolitikai tervezeteket fogalmazott és adott ki. A Protestáns Teológia gondnokaként (1903–1908), valamint kolozsvári kir. közjegyzőként a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem iskolaszövetkezetének alapszabály-tervezetét is kidolgozta és kiadta. Munkássága során felfigyelt az erdélyi románok és szászok vívmányaira, a kölcsönösen alkalmazható nemzetiségi szövetkezeti modellekre. Véleményt nyilvánított a kivándorlás, iparosítás és telepítés kérdésében is. Nagy Zoltán szerint közel 400 szövetkezet alakításában vett részt személyesen, írásai, beszédei révén pedig nagy hatást gyakorolt az erdélyi magyar közéletre és közgazdasági gondolkodásra. Korának szövetkezeti szervező típusát szemléletesen rajzolta meg később az író Bánffy Miklós trilógiájában, Abády Bálint karakterében. Dr. Gidófalvy István fontosabb írásai: *Tegyük a népért. Szövetkezés*, III. évf.

1892. 1. sz. 10–12. Miért volt szükséges, hogy az erdélyi részekben az „Erdélyi Gazdasági Egylet” a szövetkezeti mozgalom vezetését kezébe vegye? Hogyan alapítsunk hitelszövetkezetet? *Erdélyi Gazda*, XXIX. évf. 1897. 2. sz. Kny. A székely akció és a hitelszövetkezetek. Budapest, 1902. A középiskola gazdasági és szociális feladata. *Magyar Gazdák Szemléje*, 1904. 286–293. *Hogyan lettem én szociálistává?* Budapest, 1906. *A községi takarékpénztárak mint városaink fejlődésének tényezői*. Budapest, 1909. *Gondolatok a szövetkezeti eszme köréből*. Kolozsvár, é. n. (1912?) *A magyar pap és tanító szociális kötelességei* (Társszerző: Schulz Józsefné). Kolozsvár, 1912. *Kolozsvár és társadalmának szociális kötelességeiről*. Kolozsvár, 1913. Dr. Gidófalvy Istvánról szóló írások: Fekete György: Dr. Gidófalvy István. *Szövetkezés*. 1938. 524–525. Kelemen Lajos: Dr. Gidófalvy István. Szerk Sas Péter. Kolozsvár, 2002. (Hunyadi)

HALLER ISTVÁN (1896–1971)

Haller István, gróf (szül. Kerelószentpál, 1896. jan. 28. – megh. München, 1971. dec. 24.) középiskolát Budapesten, gazdasági akadémiát Mosonmagyaróváron és Kassán végzett. Kerelószentpál községben gazdálkodott. Az Erdélyi Római Katolikus Egyházmegye tizenötös bizottságának tagja, 1932-től igazgatótanács tag. Az Erdélyi Gazdasági Egylet és a Kisküküllő vármegyei Gazdasági Egylet választmányi tagja, a Minerva Irodalmi Műintézet felügyelőbizottsági tagja. 1928-tól a nagyenyedi Hangya Szövetkezetek Szövetségének elnöke 1944-ig. 1938–1940 között a Magyar Népközösség Gazdasági Szakosztályán belüli Szövetkezeti szakosztály elnöke. Az 1940–1944 közötti időszakban a dél-erdélyi magyarság vezető egyénisége, a Magyarország és Románia közötti kölcsönös (reciprocitási) tárgyalásokban a dél-erdélyi magyarok és magyar szervezetek, szövetkezetek képviselője, érdekvédője. 1944. augusztus 23-át követően letartóztatták a román hatóságok és Balázsfalvára internálták, ahonnan 1944. november 1-jén szabadult és családjával szentpáli birtokán tartózkodott 1949-ig. Haller István családja is végigszenvedte a kommunista kormány által bevezetett terrort: végrehajtották a földbirtokkal rendelkező történelmi családok, így a Haller család kilakoltatását és kényszerlakhelyre telepítését, vagyonuk teljes elkobzását, állampolgári és emberi jogaik elvételét. 1949. március 2 éjszakáján a családot kilakoltatták a kastély épen maradt részéből is, Haller Istvánnét kényszermunkára, Haller Istvánt pedig – szerencsés körülmények, kórházi ápolása folytán – csupán kényszerlakhelyre ítélték. A család 6 éves szétszakítottság után láthatta egymást újra, 1967 tavaszán pedig Németországba menekítették őket. Felesége Bauschlotti báró SCHELL Mária Lujza, gyerekei: Ilona és Géza.

Forrásirodalom: Gara Ernő (szerk.): *Kortársak lexikona. A romániai magyar nyelvetterület szellemi és közéleti személyiségei. Romániai rész. Ezer rövid életrajz.* Cluj-Kolozsvár, Fraternitas, 1939. p. 980. Gudenus János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája.* Arcanum CD-Rom. Szóbeli interjú gróf Haller Ilonával. Marosvásárhely, 2006. július 2. (Hunyadi)

KÁROLYI SÁNDOR GRÓF (1831–1906)

Politikus és közgazda, a szabadságharcban mint huszárszázados vett részt, utána Párizsba menekült, az általános amnesztia után tért haza. Hazatérését követően csakhamar vezető szerepet vállalt a magyar gazdatársadalomban, 1881-ben szabadelvűpárti képviselővé választották, de 1884 óta Apponyihoz csatlakozott, követte őt a nemzetipárt megalapításakor, majd a szabadelvűekkel való fúziójában is (1900). A magyar szövetkezeti mozgalom atyjának nevezik. Az 1885. évi budapesti nemzeti gazdakongresszus után, amelynek elnöke volt, kezdte meg a gazdatársadalom szervezésére irányuló agitációját. 1986-ban megalapította a Pestmegyei Hitelszövetkezetet, amely köré csoportosultak a Pest vármegyei falusi hitelszövetkezetek. Az országszerte erősödő, megyénként szervezkedő mozgalomnak mindenütt Károlyi állott az élén, s ő volt az elnöke a Hazai Szövetkezeti Központi Hitelintézetének is, amely az 1998: XXII. t. c. alapján alakult Országos Központi Hitelszövetkezetnek 460 szövetkezetet adott át. 1996-ban megalapította a Magyar Gazdaszövetséget és 1898-ban a Hangya Szövetkezetet. Egyik elnöke volt a Szent István Társulatnak. Közéleti tevékenysége, s különösen a mezőgazdák szervezkedése és a szövetkezeti ügy érdekében végzett munkásságáért már 1882-ben valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, 1900-ban pedig az aranygyapjas rendet kapta. Halála után a Mezőgazdasági Múzeum előtt szobrot emeltek emlékének. Ezméit irodalmi téren is terjesztette. Szociális és agrárpolitikai irányát az erkölcsi elv felismerése és alkalmazása jellemzi, ezért Földes agrártechnikusnak nevezi. A szövetkezeti eszme, a mezőgazdasági politika jegyében a *Nemzetgazdasági Szemlében* és különösen a *Magyar Gazdák Szemléjében* publikált tanulmányain kívül a következő munkái jelentek meg: *Terménykivitelünk s a vízi utak.* Bp., 1881. *Néhány szó a magyar munkáskérdésről.* Bp., 1895. *Szervezkedés és szövetkezés.* Bp., 1899. *A telepítés kérdéséhez.* Bp., 1900. (Somai)

DR. NAGY ZOLTÁN (1905–1948)

1905. január 26-án született Hódmezővásárhelyen. Érmihályfalván, ahol gyermekéveit töltötte, végezte elemi iskoláit, középiskolai tanulmányait Nagyváradon kezdte, végül pedig Szatmárnémetiben érettségizett 1926-ban. Ezt követően beiratkozott a 3 éves Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiára, amelyet

1929-ben fejezett be, és itt kapott közgazdász diplomát. Emellett tanári oklevelet is szerzett közgazdasági, kereskedelmi és könyvviteli szakon. Már diákorában megismerkedett a külföldi szövetkezeti mozgalommal, mert nyári szünidőkben önerőből beutazta Magyarország mellett Olaszország és Svájc számos vidékét; így került kapcsolatba az ott kibontakozó szövetkezeti élettel. 1930-ban tanulmányútra indult Franciaországba, és Marseilles-ben, Dijonban, majd a párizsi egyetemen a közgazdasági és jogi karokon folytatja közgazdasági és jogi tanulmányait, szövetkezeti jogból doktori címet szerzett *Az erdélyi szövetkezeti mozgalmak jogi szabályozása* címmel. Franciaországi tanulmányútjáról visszatérve, Nagyenyeden, a Hangya Fogyasztási Szövetkezetek Szövetsége Központjában kezdte el elkötelezett tevékenységét a szövetkezeti mozgalomban, melyet haláláig végzett. A nagyenyedi Hangya Központtól 1936-ban megbízatást kapott, hogy képviselje a központot a bukaresti Országos Szövetkezeti Központnál. 1936-tól a Maros-Torda megyei radnóti gazdasági iskolában szövetkezeti ismereteket és mezőgazdasági könyvvitelt adott elő. Itt kezdődik el a szövetkezeti oktatáshoz való kötődése. A két erdélyi magyar szövetkezeti központ (a Hangya Fogyasztási Szövetkezetek, „Szövetség” Termelő és Hitelszövetkezeti Központok) és a történelmi egyházak felkérésére és velük együttműködve kezdeményezte és szervezte a szövetkezeti ismeretek oktatásának bevezetését az erdélyi felekezeti iskolákba, de jelentős szerepet vállalt az iskolaszövetkezetek szervezésében is. Ennek az időszaknak másik fontos kihívását az jelentette számára, hogy 1936-ban, mint az egyedüli olyan személyiséget Romániában, aki franciaországi doktori diplomával rendelkezik, a Román Szövetkezeti Központ felkérte a romániai szövetkezeti mozgalom tanulmányozására. Ezzel a megbízással háromhónapos körutat tett meg az ország Kárpátokon túli részein, hogy megismerje és jelentést tegyen Románia szövetkezeti mozgalmának helyzetéről és lehetőségeiről. Az 1940-es években Kolozsváron, az Erdélyi Tudományos Intézet keretében kap megbízatást a szövetkezet tudományi szekció megszervezésére. Ezzel párhuzamosan pedig a Teológián szövetkezeti ismeretek tanít.

Az 1945-ben a megalakult Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán szövetkezeti tanszéket szervezett, és megbízták annak vezetésével, amit nagy hozzáértéssel és a szövetkezetek iránti elhivatottsággal, örömmel és tudósi kitartással töltött be. 1946-ban részt vett a romániai magyar szövetkezetek marosvásárhelyi kongresszusán, amelynek központi kérdése a magyar szövetkezeti központok, a nagyenyedi „Hangya” és a kolozsvári „Szövetség” Termelő és Hitelszövetkezetek Központja megmaradásának, létének kérdése volt. Kiállt az erdélyi magyar szövetkezetek önállósága és függetlensége mellett, a szövetkezeti autonómia és valódi demokrácia nevében. Ezt az akkori

„illetékesek”, az „új rendszer” képviselői rossz néven is vették tőle, vagyis azok, akik erőltették az erdélyi magyar szövetkezetek beolvasztását.

Dr. Nagy Zoltán a szövetkezetekben a kisebbségi lét fennmaradását, fejlődését és eszközét látta, a szövetkezeti mozgalmat egységes egészként és világmozgalomként kezelte, amelyek keretében az emberi kulturális, gazdasági és szociális értékek szabadon megnyilvánulhatnak. Az 1948 januárjában bekövetkezett korai halála nagy veszteség volt az egész szövetkezeti mozgalom számára. Szövetkezeti szakmai tevékenységének gyakorlati munkáját kiegészítette szakirodalmi tevékenysége. Több mint 20 szakmunkát, tanulmányt és cikket hagyott hátra. (Somai)

ÜRMÖSI JÓZSEF (1879–1953)

Ürmösi József Siménfalván született 1879. december 28-án. Siménfalva Udvarhelyszéken fekszik, közel Székelykeresztúrhoz, a Nyíkö folyócska mentén. Elemi iskolai tanulmányait otthon, szülőfalujában végezte, majd a Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban folytatta középiskolai tanulmányait, ugyanitt érettségizett. A kolozsvári Unitárius Teológián nyert lelkészi oklevelet 1903-ban. A lelkészi diploma megszerzése után a mai Magyarországon, a Dunántúlon, a Fehér megyében fekvő Polgárdiba nyert missziós lelkészi kinevezést, ahol ebben a minőségben egy évig működött. Már akkor kapcsolatba került a szövetkezeti mozgalommal. Akkor ott már több mint 200 keresztény szövetkezet működött a római katolikus egyház szervezésében és irányítása alatt, Prohászka Ottoker esztergomi püspök és Zichy János földbirtokos támogatásával. Ürmösi József figyelmét nem kerülte el e jelenség: a magával hozott szociális érzékenység, a vidék, a falu népe sorsáért való aggodás ösztönözte, hogy felfigyeljen erre és foglalkozni kezdjen a szövetkezeti kérdéssel. Egy évet töltött Polgárdiban, amikor meghívást kapott az udvarhelyszéki Homoródszentpálon megüresedett lelkészi állás betöltésére, amit elfogadott és elfoglalt. Így lett 1904-ben homoródszentpáli lelkész. Mi várta, mit talált Homoródszentpálon? Itt már létezett szövetkezeti mozgalom és gazdakör, a gazdálkodóknak, termelőknek ennek ellenére elég gyenge volt az anyagi helyzetük, alacsony volt a jövedelmük. A kivándorlás, elvándorlás gondolata foglalkoztatta őket. Ürmösi József megértette gondjaikat, melléjük és maximálisan a rendelkezésükre állt, hogy közös erővel megtalálják a kiutat az elkésérítő helyzetből falujukban, s hogy ne adják fel a szülőföldhöz való kötődésüket. A szövetkezeti ügyet ugyanúgy támogatta, mint a gazdakör fejlesztését. Kézbevette és 6 évig rendezte a szövetkezet pénzügyeit, megerősítve a tagság bizalmát és elkötelezettségét az ügy iránt. A gazdakör ügyeit is kézbevette, s elérte, hogy ott is megerősödjön a tagság bizalma, és helyzetet

FÜGGELÉK

javító, majd fellendítő kezdeményezéseket indított, úgymint: gazdaképzés, gépvásárlás, minősített vetőmag szerzése stb. Ürmösi József 26 évig tevékenykedett homoródszentpáli unitárius lelkészként, és áldásos és gyümölcsöző tevékenységével hívta fel magára mind felettesei (Kolozsvári Unitárius Püspökség), mind a megyei szövetkezeti központ (Udvarhely vármegye), valamint a Nagyenyedi Országos Hangya Központ figyelmét. Mindenhol elismeréssel méltatták és értékelték tevékenységét. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy meghívták és bevásztották a Hangya megyei és a nagyenyedi országos vezetőségbe. 26 éves, Homoródszentpálon kifejtett áldásos tevékenységét az egyházi felettesei is figyelemmel kísérték és értékelték. Egyházi vonatkozásban is elismerést nyert a népert folytatott áldásos és kiváló eredményeket hozó tevékenysége. Az 1930-as évben Kolozsvárra helyezték át püspöki-titkári munkakörbe, beosztásba. Innen ment nyugdíjba, és Kolozsváron maradt 1953-ban bekövetkezett haláláig. Nem volna teljes az Ürmösi József szövetkezeti tevékenységéről alkotott kép, ha nem említenénk meg kiemelten a tejszövetkezetek szervezésében és vezetésében Udvarhelyen elért eredményeit, melyek példaértékűek voltak az egész romániai magyar szövetkezeti ügy számára. A két világháború közötti időszakban, de különösen az 1929–1933-as években, a nagy gazdasági válság idején, a tejszövetkezetek jelentették a mentőövet a jövedelemhiánnyal, pénzhiánnyal küzdő kis- és közepes gazdaságok, mezőgazdasági termelők számára. (Guzs)